

JALOLIDDIN MANGUBERDI - VATAN HIMOIYACHISI

Namangan davlat pedagogika instituti

Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrasi

*katta o'qituvchisi **Bobomurod Tillayev***

Namangan davlat pedagogika instituti

Texnologik ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Abduhalimov Elmurod Karimjon o'gli

Annotatsiya: Ushbu maqola o'z yurtining ozodligi va mustaqilligi uchun mo'g'ul istilochilariga qarshi kurashgan so'nggi Xorazm shohi bo'lmish buyuk sarkarda jamiyat va vatan qahramoni Jaloliddin Mahguberdi olib borgan say harakatlar. haqida keng fikr-mulohazalar yuritib, barchamizni ona yurtimizning beg_ubor osmonini va osuda hayotini qadrlashga, o'sib kelayotgan, ertaga bizning o'rnimizni egallaydigan, dunyoda hech kimdan kam bo'lmagan farzandlarimizning kelajagini, baxt-saodatini himoyalashga, yorug' istiqbolga intilib yashashga chorlovchi harakatlari haqida batafsil ma'lumotlar beradi.

Kalit so'zlar: Jaloliddin Mahguberdi, O'zbekiston, Mustaqillik, Xorazm, tarixiy asarlar, jamiyat, vatan, xalq, millat.

Jaloliddin Manguberdi ismi o'zbek xalqi tarixida, ayniqsa vatanparvarlik, jasorat, mustaqillik va erksevarlik timsoli sifatida abadiy saqlanib kelinadi. U XIII asr boshlarida yashab, o'z davrining eng yirik siyosiy va harbiy arboblardan biri sifatida tarixda muhrlanib qoldi. Jaloliddin Xorazmshohlar sulolasining so'nggi hukmdori Muhammad Xorazmshohning o'g'li edi. Uning otasi buyuk saltanat barpo etgan bo'lsa-da, mo'g'ullar bosqiniga qarshi muvaffaqiyatli qarshilik ko'rsata olmadi. Aynan shu davrda Jaloliddin o'zining harbiy salohiyati, jasorati, sadoqati va vatanparvarligi bilan ajralib chiqdi.

Jaloliddin Manguberdi 1199-yillarda tug'ilgan. Uning to'liq ismi Jaloliddin Abul-Muzaffar Manguberdi bo'lib, u Xorazmshohlar davlatining vorisi edi. U otasi

Muhammad Xorazmshoh bilan birga davlat ishlarida ishtirok etgan, harbiy yurishlarda qatnashgan. U yoshlikdanoq harbiy bilimlarni egallagan, jasorat va donishmandlik bilan tanilgan. Uning fe'l-atvori qat'iy, adolatparvar, xalqiga sadoqatli bo'lgan. Ayniqsa, mo'g'ullar bosqini boshlangach, Jaloliddinning haqiqiy siyosiy va harbiy qiyofasi yaqqol namoyon bo'ldi.

1219–1220-yillarda Chingizxon boshchiligidagi mo'g'ullar Xorazmshohlar davlatiga hujum boshladilar. Bu davrda davlat ichki siyosiy parokandalik holatida bo'lib, zodagonlar orasida nizolar kuchaygan edi. Muhammad Xorazmshoh mo'g'ullar hujumiga qarshi yagona kuchli qarshilik tashkil qila olmadi va oxir-oqibat o'z davlatini tark etishga majbur bo'ldi. U o'z oilasi bilan Kaspiy dengizi bo'ylariga qochdi. Bu holatda xalq o'z rahbaridan umidini uzgan, himoyasiz qolgan edi. Aynan shu vaziyatda Jaloliddin Manguberdi sahnaga chiqdi. U otasining roziligi bo'lmasa-da, xalqni himoya qilish uchun harakat boshladi.

Jaloliddinning mo'g'ullarga qarshi birinchi muvaffaqiyatli janglaridan biri 1221-yilda Parvon yaqinida bo'lib o'tdi. Bu jangda u mo'g'ul lashkarlarini tor-mor keltirdi. Parvon jangidagi g'alaba xalq orasida katta umid uyg'otdi. Jaloliddin o'z lashkariga xalq orasidan mard, vatanparvar yigitlarni to'plab, ularni harbiy jihatdan tayyorladi. U xalqni o'z atrofida birlashtira oldi. Mo'g'ullar esa Jaloliddinning qattiq qarshiligi, strategik yurishlaridan xavotirga tushdi. Hatto Chingizxonning o'zi Jaloliddinni yengish uchun shaxsan harakat qildi. Bu voqealar Jaloliddinning nafaqat jasorati, balki harbiy iste'dodidan ham dalolat beradi.

Parvon jangidan so'ng Jaloliddin Hind daryosi bo'yiga chekinishga majbur bo'ldi. U yerda Chingizxon bilan yuzma-yuz jang bo'lib o'tdi. Bu jangda Jaloliddin mo'g'ullarga qarshi mardonavor kurashdi. Tarixiy manbalarga ko'ra, jang nihoyatda og'ir kechgan. Jaloliddin o'zining ajoyib jangovar mahorati bilan ajralib chiqqan. Ammo dushman son jihatdan ustun bo'lgan. Og'ir jangdan so'ng Jaloliddin daryodan ot bilan o'tib qutulishga muvaffaq bo'ldi. Chingizxon Jaloliddinning bu jasoratidan hayratga tushib, “Otadan o'g'il shunday tug'ilsa kerak”, degan ekan.

Jaloliddin Hindiston sari yo'l oldi. U yerda vaqtincha o'z davlatini tiklashga harakat qildi. Ammo mahalliy hokimlar uni to'liq qo'llab-quvvatlamadi. Shunga

qaramay, Jaloliddin Hindistonda bo'lgan vaqtida o'zining diplomatik qobiliyatini ham ko'rsatdi. U turli hududlardagi siyosiy kuchlar bilan aloqalar o'rnatishga harakat qildi, mo'g'ullarga qarshi ittifoq tuzish niyatida bo'ldi. Biroq bu rejalari amalga oshmadi. So'ngra u yana Eron, Ozarbayjon, Iroq taraflarga qaytdi. Bu yerda ham mo'g'ullarga qarshi janglar olib bordi.

Jaloliddinning hayoti doimiy urushlar, siyosiy kurashlar, izlanishlar bilan o'tdi. U hech qachon mo'g'ullarning zulmini tan olmadi. Uning eng katta orzusi — Xorazmshohlar davlatini qayta tiklash edi. U bu yo'lda har qanday qiyinchilikka dosh berdi, o'z hayotini vatan uchun fido qildi. Jaloliddin vafoti haqida aniq ma'lumotlar yo'q. Aksar tarixchilarning fikricha, u 1231-yilda Kurdiston hududlarida dushmanlar tomonidan xoinona o'ldirilgan. Uning jasadi qaerga dafn etilgani noma'lum.

Jaloliddin Manguberdi hayoti va faoliyati nafaqat harbiy, balki ma'naviy va tarbiyaviy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Uning qahramonligi, jasorati, vatanparvarligi bugungi avlod uchun ibrat bo'lishi kerak. U o'z hayotini butunlay yurtining ozodligi, xalqining tinchligi yo'liga bag'ishlagan inson edi. Uning hayotidan shuni ko'rish mumkinki, chin vatanparvarlik — bu nafaqat dushmanga qarshi qurol ko'tarish, balki xalqini himoya qilish, mustaqillik g'oyasini yurakdan his etishdir.

Jaloliddinning shaxsiy fazilatlari ham uni yuksak darajaga olib chiqqan. U adolatparvar, mehnatkash, dono, sabrli va matonatli edi. U o'z qo'shini bilan birga yashar, ularning muammolarini tinglar, o'zini oddiy askarlardan ajratmasdi. Bu esa uning qo'mondon sifatida kuchli ijobiy obrazini yaratdi. Shuningdek, u diplomatiya sohasida ham o'z davriga qaraganda ancha ilg'or qarashlarga ega edi. U doimiy ravishda ittifoqlar izlagan, siyosiy kelishuvlarga erishishga intilgan. Bu harakatlar mo'g'ullarga qarshi umumiy kurashni tashkil etish istagidan kelib chiqqan edi.

Jaloliddin Manguberdi haqida ko'plab tarixchilar, yozuvchilar, shoirlar o'z asarlarida yuksak baho berganlar. Yozma manbalar, jumladan, Juvayniy, Nasaviy, Rashiduddin kabi tarixchilarning asarlarida uning qahramonliklari, jasorati, harbiy yurishlari keng yoritilgan. Nasaviy o'zining “Zafarnoma” asarida Jaloliddinning

hayotini mufassal bayon qiladi. Bu asarda Jaloliddinning jangovar yurishlari, dushman oldida mardona turishi, og'ir sinovlarga sabr bilan bardosh berishi yoritilgan.

Bugungi kunda O'zbekistonda Jaloliddin Manguberdi nomi katta ehtirom bilan tilga olinadi. Unga bag'ishlangan haykallar, maktablar, ko'chalar, filmlar, spektakllar mavjud. Uning siymosi yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasida vatan himoyachilari haqida gap ketganda, albatta Jaloliddin Manguberdi birinchi bo'lib esga olinadi. Chunki u faqat o'z davrining emas, balki har qanday mustaqillik va erkinlik uchun kurashayotgan xalqning ramziga aylangan shaxsdir.

Jaloliddin Manguberdi hayot yo'li bizga shuni o'rgatadiki, yurt ozodligi yo'lida hech qanday qurbonlikdan cho'chimaslik kerak. Mustaqillik — bu bebaholigicha saqlanishi lozim bo'lgan ne'matdir. U o'z hayoti davomida xalqiga sadoqatli xizmat qilgan, hech qachon dushman oldida bosh egmagan, doimiy kurashgan. Shuning uchun ham uning nomi tarixda abadiy saqlanadi. Jaloliddin Manguberdi o'zbek xalqining faxri, g'ururi, vatanparvarlik timsolidir. U haqida yozilgan har bir sahifa — bu jasorat, sadoqat, fidoyilik taronasidir.

Uning jasorati, maqsadga sodiqligi, kuchli irodasi bugungi kunda mustaqil O'zbekiston yosh avlodi uchun o'rnak bo'lishi shubhasiz. Bugungi erkin va taraqqiy etayotgan O'zbekiston zamini, xuddi Jaloliddin Manguberdi orzu qilgan ozod vatan timsolidir. Shu sababli biz uning merosini, tarixiy xizmatlarini qadrlashimiz, uni hurmat bilan yod etishimiz, hayotini yoshlar qalbiga singdirishimiz zarur. Jaloliddin Manguberdi — bu tarix emas, balki abadiy yashaydigan milliy ruh va g'urur timsolidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar Strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/3107036> 32-65- b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyundagi PQ-3775-sonli "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga

oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.

<https://lex.uz/docs/3765586>.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi" (2019 yil 8 oktyabr) dagi PF – 5847 – son Farmoni.

<https://lex.uz/docs/4545884> 25–40-b.

4. Shaxobiddin Muhammad al-Nasaviy, Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti tafsiloti, T., 1999;

5. Jaloliddin Manguberdi (o'zbek, ingliz, rus tilida), T., 1999;

6. Jaloliddin Manguberdi, Vatan, yurt himoyachisi, T., 1999;

7. Buniyotov 3., Anushtagin Xorazmshohlar davlati (1097—1231), T., 1998;

8. Toshev N., Jaloliddin Manguberdi, T., 1999;

9. Bo'riyev O., Toshev N., Jaloliddin Manguberdi, T., 1999;

10. Xorazmshoh Jaloliddin Manguberdi, T., 1999;

11. Mirxondning „Ravzat us-safo— asarida Jaloliddin Manguberdi zikri, T., 1999;

12. Tonariy O., Jaloliddin Xorazmshoh va uning davri, T., 1999.

13. Akbar Zamonov. O'rta asr tarixiy shaxslari hayotining ayrim noma'lum sahifalari. T.: Bayoz, 2019.

14. Хайдаров С. (2021). Узбекистон тарихини уқитишда миллий миниатюрадан фойдаланиш (Бобурнома мисолида). Academic Research in Educational Sciences. 2 (7). 760-764.

15. Sulaymonov Askarali. Khaydarov Sulaymon Amirkulovich (2021). Increasing the effectiveness of teaching history through miniature art works. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education. 1 (12). 2043- 2049.

16. <https://arboblar.uz/uz/people/dzhalaliddin-manguberdy>

17. <http://xorazmiy.uz/oz/pages/view/106>